

FALUBA KÁLMÁN

Személyes névmások és személyjeles határozószók legújabb magyar–spanyol és spanyol–magyar szótárainkban

Deux éditeurs hongrois ont publié des dictionnaires hongrois-espagnol et espagnol-hongrois dans la première décennie du XXIe siècle. Ce travail examine le traitement des pronoms personnels dans ces dictionnaires et ajoute, dans la conclusion, quelques propositions méthodologiques.

A személyes névmások morfológiája mind a spanyolban, mind a magyarban jelentősen különbözik a többi névszó alaktanától. A spanyolban (a legtöbb mai újlatin nyelvhez hasonlóan) a névszók közül csak a személyes névmás ragozható. Ugyanakkor a spanyol és a magyar rendszer alapvetően más, hiszen a spanyol paradigma maximum négy alakjával (pl. *yo, me, ... mí, conmigo*) lényegesen szegényebb, mint a magyar, már amennyiben a paradigma részének tekintjük, mint ahogy ebben az írásban történik, az úgynevezett személyjeles határozószókat. A leírást nehezíti az is, hogy a spanyol személyes névmások rendszere nem teljesen azonos Európában és Amerikában. Vizsgálatunk az Akadémiai Kiadó és a Grimm Kiadó két szótárpárjára terjed ki. Az egyes szótárakra a következő rövidítésekkel utalunk: AMS, GMS, ASM, GSM. Adataikat az írás végén tüntetjük fel.

Magyar–spanyol szótárak

Alanyesetű alakok

Az alanyesetű alakokat mindkét szótár címszóként szerepelteti. A megfelelő szócikkek sem toldalékos alakokat, sem személyjeles határozószókat nem tartalmaznak. A GMS az 5. személyben hozza az amerikai spanyolban használatos *ustedes* alakot, illetve a 2. személyben (tévesen Argentínára és Uruguayra korlátozva) a földrész több régiójában is ismert *vos* névmást. Érdekes, hogy a kettő közül csak a kevésbé általános *vos*-ra hoz, egyébként igen frappáns példát. Bár az AMS deklaráltan ez európai nyelvhasználatot követi,

a pántkontinentális *ustedes* esetében tehetett volna kivételt. Egyébként az *ustedes* többes tegező használata az ASM-ben sem szerepel, és ez komoly hiányosságnak tekinthető. A 3. személyben a GMS a ritka *ello* alakot is megadja, pedig annak a helyes magyar megfelelője nem *ő*, hanem inkább *ez* vagy *az* lenne.

Tárgyesetű alakok

A tárgyesetű alakok bemutatása sokkal kevésbé homogén. Először is feltűnő, hogy a 3. személyű tárgyat (*őt*) egyik szótár sem szerepelteti, és hogy a GMS-ben az *őket* alak is hiányzik. A többi személyben ugyanez a szótár az alanyesetű alakokra utal (*engem* → *én*, *téged* → *te*, *minket* → *mi*, *titeket* → *ti*), viszont a megfelelő cikkekben, ahogy láttuk, nincsenek toldalékos alakok. Mindez azt jelenti, hogy pusztán a GMS segítségével nem tudjuk spanyolra fordítani a tárgyesetű paradigma egyetlen alakját sem. Kivételt képez a *bennünket* és a *benneteket* címszó, amely megadja a spanyol megfelelőket, sőt, figyelembe veszi azt is, hogy ebben a nyelvben a tárgy- és részesesetben a személyes névmásoknak van egy hangsúlytalan, szükségszerűen az igehez simuló, és egy függetlenebb, önálló hangsúllyal rendelkező, előljárós alakja. Ez a kettősség következetesen szerepel az AMS személyenként önálló cikkeiben. A 3. személy elégtelen szerepeltetésének az egyik következménye az, hogy elsikkad a történetileg dativusi *le* alak tárgyként való használatának a lehetősége (*leísmo*): erre az AMS *őket* cikke utalhatna, mint alternatív lehetőségre, hiszen elsősorban európai jelenségről van szó.

Személyjeles határozószók

Bár a *Magyar értelmező kéziszótár* a személyjeles határozószók közé sorolja a *neki* alakot, vagyis szófajlag nem különbözteti meg a *bele*, *belőle*, *benne*, *hozzá*, *nála*, *rá*, *rajta*, *róla*, *tőle*, *vele*; *alatta*, *előtte*, *felette*, *mögötte*, *utána* stb. sor elemeitől, nyilvánvaló, hogy mint részeshatározói funkciót betöltő, így az igehez szorosan kötődő elem külön is tárgyalható. Jelen esetben ezt az is indokolja, hogy spanyol megfelelője a személyes névmási paradigma része, hangsúlyos és hangsúlytalan változatban, míg a többinek csak hangsúlyos megfelelői léteznek.

A *neki* határozószót (és más személyjeles változatait) a két szótár radikálisan eltérő módon tárgyalja. A GMS a tárgyesetű alakokhoz hasonlóan jár el: címszóként szerepelteti a teljes paradigmát (*neked, nekem, neki, nekik, nektek, nekünk*), de a címszavak fordítása helyett a megfelelő alanyesetű alakokra utal, ahol viszont hiába keresünk információt az utalószókról. Az AMS-ben egyedül *neki* szerepel címszóként, önálló szócikkkel, amely tartalmazza a hangsúlyos és hangsúlytalan spanyol megfelelőt. A cikkben több példamondat is van, de mivel a személyjel nem változik, elsikkad a paradigma.

A többi személyjeles határozószót címszóként mindkét szótár csak a 3. személyű alakban veszi fel, de ebben az egyetlen cikkben szerepeltet – az AMS csaknem következetesen, a GMS ritkábban – más személyjeles változatot is (pl. *rajta, rajtunk; nála, nálad; benne, benned, bennem*). A *vele* szócikkben az AMS és a GMS egyaránt megadja *velem* és *veled* fordítását (*conmigo* illetve *contigo*), de a *maga* visszaható névmás megfelelő alakját (*consigo*) egyikben sem találjuk.

Spanyol–magyar szótárak

Itt csak a szorosan vett személyes névmásokról kell szólnunk, hiszen a magyar személyjeles határozószók megfelelői nem önálló címszóként, hanem előljárós személyes névmásokként jelennek meg. Ennek a kevésbé gazdag és homogénebb rendszernek a leképezésében a két szótár ismét két különböző utat követ: az ASM egyetlen cikkben gyűjti össze az egyes nyelvtani személyekben létező alakváltozatokat (így a *tú* cikkekre utal *te* és *ti*; a *nosotros*-ra *nos*), míg a GSM minden egyes alakot önálló cikkben tárgyal. A két szótár közti különbség mindössze két esetben tűnik el: mindkettőben önálló szócikket kapott a dativusi funkciójú *se* (a *le* illetve *les* névmások alakváltozata), valamint a *con* előljáróval fuzionált névmási alakok (*conmigo, contigo, consigo*). A mindkét szótárban található következetlenségek közül a legsúlyosabb az, hogy az ASM *yo* címszavában nem szerepelnek az oda utaló *me* és *mi* alakok.

Konklúziók

Legújabb magyar-spanyol és spanyol-magyar szótárainkban nem homogén és nem teljesen kielégítő a két nyelv személyes névmásainak (és a magyar személyjeles határozószóknak) a bemutatása. Ami a tulajdonképpeni

névmásokat illeti, csiszolni kellene az utalási rendszert, amely elsősorban a Grimm Kiadó szótáraiban pontatlan, de az Akadémiai Kiadó spanyol–magyar szótárában sem hibátlan. A személyjeles határozószók esetében a 3. személy jelével ellátott szótári alak mellett a megfelelő cikkekben egy vagy több más személyű alakot is szerepeltetni kellene, érzékeltetve, hogy a címszó egy paradigmát képvisel. Ilyen értelemben kellene módosítani az AMS *neki* cikkét is. Végül pedig felmerül a kérdés, nem lenne-e célszerű kiegészíteni a vizsgált szótárak nyelvtani függelékét (amelyben jelenleg csak az igeragozás leírása és annak rendhagyóságai szerepelnek) a személyes névmások rendszerének a bemutatásával.

Bibliográfia

AMS = FALUBA, Kálmán, SZIJJ, Ildikó, 2008, *Magyar–spanyol szótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

ASM = FALUBA, Kálmán, MORVAY, Károly, SZIJJ, Ildikó, 2008, *Spanyol–magyar szótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.

GMS = AGÓCS, Károly, DOROGMAN, György, ENGI, Emese, JANCSÓ, Katalin, KREKOVICS, Diana, 2006, *Magyar–spanyol kézisótár*, Szeged, Grimm Kiadó.

GSM = DOROGMAN, György, 2008, *Spanyol–magyar kézisótár*, hatodik, bővített, átdolgozott kiadás, Szeged, Grimm Kiadó.

PUSZTAI, Ferenc (főszerk.), 2003, *Magyar értelmező kézisótár*, második, átdolgozott kiadás, Budapest, Akadémiai Kiadó.

FALUBA KÁLMÁN

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

E-mail: faluba.kalman@btk.elte.hu